

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО БІЛІНГВІЗМУ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто соціальні, політичні та культурні особливості мовного білінгвізму в Україні.

Аннотация. Рассмотрены социальные, политические и культурные особенности языкового билингвизма на Украине.

Annotation. This article considers the social, political and cultural peculiarities of language bilingualism in Ukraine.

Ключові слова: білінгвізм, двомовність, конформізм.

Однією з особливостей України є наявність великої кількості різноманітних мовних меншин. Російська мова – друга за вживаністю мова в Україні після української. Згідно з даними опитування Інституту соціології НАН України, близько 34,4 % українського населення як рідну мову використовує не українську, а російську мову. Така соціально-мовна ситуація характеризується як білінгвізм або двомовність. Питанню білінгвізму присвятили свої праці такі вчені, як: Г. Бурячок, А. Погрібний, Г. Залізяк, Ж. Бретон Ролан, О. Лановенко, Т. Бурда, О. Черемська, Ю. Андрухович, С. Андрусів,

В. Труб, В. Іванишин, Г. Карашук, Вулхайзер Курт, Я. Радевич-Винницький, Н. Мічковська, Л. Масенко, Б. Анжюк, Є. Велюньський та інші.

Мета роботи – розглянути особливості мовного білінгвізму в Україні та визначити основні проблеми, пов'язані з цим явищем.

У період розбудови незалежної України надзвичайно важливим стає вивчення й розв'язання проблем, пов'язаних з українсько-російським білінгвізмом, які є не лише лінгвістичним питанням, а також і соціальним, політичним, культурним. Масова двомовність, спотворення мовної ситуації, конфліктність мовних проблем можуть мати наслідками втрату єдності суспільства, мовно-культурної унікальності [1].

Нині ситуація в українському суспільстві склалася таким чином, що комунікативна потужність української й російської мов, а також їх функціональний та соціальний статуси далеко не рівнозначні. Зокрема, у загальнодержавному вимірі серед української молоді лише у сфері навчання та офіційно-ділових ситуаціях українська мова є більш уживаною, у решті ж комунікативних ситуацій (у сферах розваг, міжособового спілкування, медіа-новин, літератури та музики) домінує російська. Фактично навіть у разі використання державної мови у сфері офіційного спілкування у свідомості мовця формується лише одна мова, лексична система якої вміщує в собі український і російський плани вираження. Прикладом такої мовної поведінки є використання російськомовними громадянами україномовної "паперової" термінології під час спілкування російською мовою. Мовний конформізм українців, їх звичка підпорядковуватися диктатові російськомовних партнерів по комунікації стали масовим явищем, яке виразно виявляють соціологічні дослідження мовної поведінки молоді в ситуаціях неформального міського спілкування [2].

Доводиться констатувати, що в сучасній Україні складається ситуація, яка призводить до масового соціального конформізму, – більше половини населення країни змушене на соціальному рівні переходити до прихильності до російської мови. Адміністративно-директивна українізація вже призвела до розриву між буденним і соціальним рівнями спілкування. Найважчим наслідком цього розриву стає падіння суспільної моралі й утвердження принципу подвійної моралі: для мене – одне, для інших – друге [3].

Політична особливість мовного білінгвізму в Україні полягає у високому зв'язку електоральних переваг з мовою, яка домінує в тому або іншому регіоні. Більш детально дослідження впливу мови спілкування на електоральні переваги виборців провів Київський "Центр політичних досліджень і конфліктології". Згідно з дослідженням, лінгвоетнічна самоідентифікація виборців є важливим політичним фактором в Україні. Низка проросійських політичних партій і рухів в Україні спекулюють на важливості вирішення питання російської мови, дестабілізуючи український політикум і українське суспільство. Так, на національному рівні питання мови посідають одне з останніх місць у переліку актуальних тем для громадян. За опитуваннями 2007 р., питання російської мови в переліку актуальних тем посідає 26 місце з 30. Однак у деяких регіонах пріоритетність питання російської мови трохи вища: так, у південно-східних регіонах воно посідає від 18 до 22 місця у переліку актуальних. Тільки у Криму питання російської мови посідає 4 місце. Таким чином, питання статусу російської мови загалом по країні набрало 8 %, головним чином за рахунок Криму та Донбасу. Водночас електоральні переваги мають сильну кореляцію з мовою виборців: В. Янукович на президентських виборах 2004 року отримав підтримку переважної більшості російськомовних громадян, тоді як В. Ющенко – громадян, що спілкуються державною мовою [4].

Із кінця 80-х років ХХ ст. прояви колективної українсько-російської двомовності можна спостерігати і в конфесійній сфері: з одного боку, переважно російськомовна Українська православна церква Московського патріархату, з іншого – україномовна Українська греко-католицька церква, переважно україномовні Українська православна Київського патріархату та Українська автокефальна православна церкви.

Отже, проблема білінгвізму потребує подальшого дослідження. Значну увагу потрібно приділити політичним аспектам двомовності в Україні насамперед на законодавчому рівні. Доки українська влада дотримується в мовних питаннях політики "відсутності мовної політики", а питання білінгвізму будуть обговорюватися тільки в передвиборчий період, доти проблема двомовності буде залишатися невирішеною.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Масенко Л. Мова і політика / Л. Масенко. – К. : Соняшник, 2004. – 120 с. 2. Бурда Т. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (мовне середовище м. Києва) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. М. Бурда ; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2002. – 22 с. 3. Позняк Д. Комунікативні сфери української та російської мов у регіональному вимірі / Д. Позняк // Соціальна психологія. – 2007. – № 1. – С. 53–69. 4. Київський центр політичних досліджень і конфліктології [Електронний ресурс] : Портрет електоратів Юшенка і Януковича. – Режим доступу : <http://analitik.org.ua/researches/archives/3dee44d0/41ecef0cad01e>.